

A sírásó

Bohumil Hrabal: *Túlságosan zajos magány*

magányos akciói

Hrabal 50 éve írott, nagy áradású, lázas és a gályarabok bölcsességét idéző regénye egy könyvzúzda fáradhatatlan munkásáról szól. A 35 éven át bálázó férfi a világtörténelem óriásait préseli ócska, avított masinájába, minden nap, reggeltől estig. A klasszikus görögöktől Goetheig, a filozófia nagyjaitól Van Gogh és Camus halhatatlan műveit selejtezte, pusztította, hogy ott zakatoljanak agyában, szívében, a véredények gyökeréig. A bűzös egér- és rovarparadicsom pinceodújában, mint „gyöngéd hentes”, megtanították a pusztítás élvezetére, és ha az áldott, fogyhatatlan mennyiségű sör nem tartaná éberen, csak a lüktető boldogságot élvezné, amint táskájába gyűrt remekművekkel tér meg esténként maga építette könyv-kápolnájába. Mert amint a préselőgép piroszöld gombjait nyomkodja, szövegeket olvas, gondolatokat gyűjt, hazalopja a már befogadhatatlanokat, és eszerint lesz maga is egy kicsit az örökkévalóság megszállottja... Szüntelen delíriumában Lao-ce és a Kiszűz társaságában (a szép kisasszonyok gyűrűjében) a művelt tudatlanság magaslatára emelkedik, és a véres húslegyek extázisában szeme előtt könnyedléptű, türkiz-zöld és atlasz-piros szoknyájú cigánylányok futkosnak fel-le a lépcsőn. Így lesz a bálázó tulajdonképpen boldog. Hiszen „csal”. Minden bála közepébe egy kiemelkedő remekművet présel, hogy az öreg szivacsarcú festő (Rembrandt) a hulladékpapír mélységében, mint az egerek tápláléka, élvezetet nyújtson a szattyánbőrbe kötött csemegékhez.

15 év selejtező bajnoka nemcsak a világkultúra örökéletű alkotóival kerül testközeli barátságba, hanem a maga életének eseményeit is velük éli meg: anyja halálát és hamvasztását, bakter bácsikája temetését, és a mindennél drámaibb találkozást egy modern, hatalmas préselőgéppel, mely egész addigi élete diadalát zúzza semmivé. Mikor meglátja, hogy Bubnyban egy gigantikus prést állítottak fel, mely húsz olyanul ér fel, mint amivel ő dolgozott, megérti, hogy valaminek vége lett, „bekötötte a cipőfűzőjét, és remegve nem tudott annak a masinának a szemébe nézni”.

Ravasztudománya lehetetlenné és feleslegessé vált. Az üvegcsarnokba költöztetett gép, a körötte forgolódo kesztyűs szakemberekkel, más világrendben járnak. Hiába. A technika és a tudomány hatásosabb eszközöket ismer már. Megszokott pajtás-gépével együtt maga is selejt lett, nincs honnan hazalopni a választott értékeket. Hova lett az élvezet, amellyel egy értékes könyv gerincéhez nyúlva „úgy remegett a keze, mint a mennyasszony csokra az oltár előtt”? Az elektromos gép hajtókarjai másként szelektálnak.

A mélyvilág, amelyben járunk, olyan sötét, mint a sír, és a leírás részeg könnyedsége olyan lebegő, mint egy népdal, amelyben zengve búgnak a rímek, és ölelkeznek a képek, hogy a képzelet szabad örvényét közvetítsék. A sírásó bölcsessége kimeríthetetlen, mert a legnagyobbakkal érintkezik, még ha bölcsessége mulékony is, hisz megéri, hogy a változó idő az ő birodalmát is kiselejtezi. Az autodafé („eretnek művek

máglyára ítélese” a hivatalos megnevezés szerint) nagy hagyományra tekint vissza, és ha elsőként nem is az élő ember az áldozat, a lényeg valamely RÉGI vallás, eszmény, illetve az azt hirdető művek kíméletlen elpusztítása, mint az új hatalom diadala.

De hát miféle időkben járunk, hogy mindez ilyen magától értetődően gomolyoghat? Minthogy a bezúzásra ítélt művek végtelen számúak, se tárgy, se műfaj nem akadály többé, hogy helyet adjanak újabb szenvedélyes hitvallásoknak, az új masina zavartalanul működik. Minden „bűnös” alkotás egynemű az automatikus, gyors gép fényes, fémes szája előtt. Több ezer éves vagy tegnapi munka, nincs többé helye az új, egyetlen igazi világban.

Magára maradt hősiünk a Prága-közeli kisváros alig gondozott parkjaiban, a Károly tér otthonos promenádjain boldogtalanul bolyong, míg végül maga is régi préselő teknőjébe bújlik (képzeltében? valóban?), hogy ott élvezze a könyvek között élete színpadának utolsó, megszokott gyönyörét, miközben Seneca és Szókratész most is hűségesen kísérik, velük együtt halad.

Ez a nagy metaforák titka, egyetlen, mindent átfogó képbe sűríteni a legsúlyosabbat, (és) a legköznapiabbat. Érvénye a láttató erő, mely minél részletesebben ragaszkodik hely és idő elemi valóságához, annál kézenfekvőbb megérteni általánosabb jelentését. Egyszerűsége túlnő a közvetlen fizikai valóság szinterein. Környezet, eszközök lehetnek egy idejétmúlt világ színpadán, de a történések értelme az aktuális jelenben azonos marad. Ráismerésről van szó. A rombolás, mint annyiszor, a dölyfös hatalomátvétel első látványos aktsza. A világraszóló guillotine első neki-

futása a megsemmisítő vállalkozásoknak. Az agyafúrt (ősregi) technikák, a döbbenetes, pillanat alatt érvényesülő *lefejezések* például azért oly sikeresek, mert direkt brutalitásuk vitathatatlaná teszi az ítélet viszavonhatatlanságát. Nagy Sándor világhírű könyvtára óta, Timbuktu, Palmyra látványos pusztítása a hódító erő elsőprő hatalmát hivatottak felmutatni. Úgy megsemmisíteni az előtte járó, mint ahogy a fejlesztő kivégzések is halálos biztonsággal működnek, mert a visszafordíthatatlan erejével bírnak.

A könyv állítólag 1975-ben született, és szamizdatként került nyomtatásra. Majd 1985-ben rendes kiadásra is. Mégiscsak változnak az idők, és a józanabb ítélet már ékesen bizonyítja, hogy a nagy körforgásban, később már a „több, merészebb” is mehet, hisz az anyag, ezúttal egy vitathatatlan remekmű, már nem közvetlenül vádolja az éppen folytatott cselekedeteket.

Hrabal könyve a hetvenes években vagy 27 fordításban látott napvilágot, és más művei is mutatták (a *Szigorúan ellenőrzött vonatok* sikere, persze, „ártatlanabb történelmi közegben”), milyen múlhatatlan értéke lett a valaha tiltott, később már világhírű szerzőnek.

Hrabal 1994-ben halt meg, és addigra több művével bizonyította, hogy (egy másik könyve tanúsága szerint) nem „az angol király katonája”, nem „őfelsége pincére” volt. ■ ■ ■

■ **Bíró Yvette** Budapesten született. Mintegy negyven éve New Yorkban és Párizsban él. Az NYU emeritus professzora. Esszéista, forgatókönyvíró. Könyvei többek között magyarul, angolul és franciául jelentek meg.

BOHUMIL HRABAL